

Філоненко Н. Г.,

доцент кафедри романської філології, докторант
Київського національного лінгвістичного університету

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ ПАРЦЕЛЯЦІЇ У СУЧАСНОМУ ФРАНЦУЗЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ПРОЗОВОМУ ТЕКСТІ

Анотація. У статті окреслюються функціональні закономірності парцеляції, вивчаються когнітивний та емотивний аспекти вживання парцелятивів у сучасному французькому художньому прозовому тексті на матеріалі п'ятих романів різних письменників.

Ключові слова: емотивний синтаксис, парцеляція, художній текст, усне та письмове мовлення.

Постановка проблеми. Синтаксичні дослідження французького художнього прозового тексту в антропоцентричній парадигмі крізь призму когнітивного підходу спираються сьогодні на питання взаємозалежності між мовою, мовленням і мисленням, а також на зв'язок між письмовим та усним мовленням. Окремо постає питання відображення синтаксичних особливостей усного мовлення у тексті художнього твору, як у мовленні персонажів, так і в авторському мовленні.

Унікаючи називати сучасну французьку літературу постмодерновою, Б. Бланкман характеризує сучасний французький роман, як особливу фікцію, що є інтеграцією авторських спогадів та уяви [1, 7]. Стилистичні прийоми, які використовуються французькими авторами у тексті, покликані забезпечити створення ефекту дійсності вигаданого світу літературного твору.

Одним із способів передачі усного мовлення у тексті художнього твору є парцеляція, яка викликає наукові дискусії серед дослідників французької мови. Вивчення синтаксично-семантичних різновидів парцеляції у французькій мові проводяться як французькими вченими, наприклад, Ш. Баллі [2, 3], так і зарубіжними [4, 5], а також вітчизняними вченими [6]. Парцеляція вважається разом із дислокацією та інверсією категоріями емотивного синтаксису [4, 4–9].

Дослідження явища парцеляції виходить на мікросинтаксичний рівень з огляду на функції і види парцелятивів та зміщення тема-рематичних центрів, а також на макросинтаксичний рівень у прагматичному аспекті. У синтаксичному плані Ш. Баллі вважає парцеляцію зникненням рубежів речень [2, 312]. Межі між парцеляцією та іншими спорідненими явищами, такими як дислокація та еліпс, не є достатньо чіткими, однак критерій внутрішніх та зовнішніх кордонів речення, зокрема й пунктуаційні особливості оформлення тексту, відіграє у визначенні парцеляції та її вирізнення від дислокації та еліпсу головну роль. Парцеляція у синтаксичному плані тексту принципово пов'язана з еліпсом, оскільки, згідно з думкою Ш. Баллі: «у мові [...] не буває ні психологічно, ні лінгвістично абсолютних монорем» [3, 62].

Отже, у сучасних синтаксичних студіях тексту проблема відокремлення парцеляції від близьких за синтаксичними характеристиками до неї явищ не є вирішеною.

Крім зазначеного питання, когнітивний ракурс нинішніх синтаксичних досліджень тексту дозволяє окреслити закономірності концептуальних складників синтаксичних явищ, зокрема парцеляції у художньому тексті

Метою статті є встановлення загальних закономірностей вживання синтаксичного явища парцеляції у сучасному французькому художньому прозовому тексті у залежності від авторської інтенції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ш. Баллі відзначає той факт, що явище парцеляції є притаманним саме усному мовленню: «правильний логічний зв'язок між членами речення, [...] що може здаватися допомогою у розумінні, є, насправді, завадою в усному мовленні» [2, 312]. Наявність значної кількості парцелятивів, як у мовленні персонажів, так і у мовленні оповідача, у французькому художньому прозовому тексті, а також у письмовому мовленні, свідчить як про авторську інтенцію, так і про загальну тенденцію сучасної французької літератури до уподібнення усного та письмового мовлення.

Питання парцеляції – це дотичні сфери макросинтаксису та мікросинтаксису. Парцеляція входить до кола досліджень як синтаксису тексту, так і синтаксису речення, оскільки ідентифікація і вивчення парцелята має відбуватися при опрацюванні фрагментів тексту, які містять серії парцелятивів.

Одним із базових інструментів формування парцелятивів є пунктуація. Крапка – це не тільки засіб пунктуації і знак меж між відрізками висловлювань, а й важливий спосіб передачі цілих комплексів авторських смислів. Вона відіграє роль когнітивної позначки ідентифікації парцельованого сегмента як такого, і є основним засобом утворення парцелятивів завдяки зсувам тема-рематичних центрів і розриву суб'єктно-предикатного синтаксичного зв'язку у реченні, що функціонує у тексті. Вторинною ознакою утворення парцелятивів є велика літера, з якої починається парцельований сегмент.

Переваги речення як рамки дослідження є безсумнівними, оскільки його демаркаційні, а саме пунктуаційні, характеристики речення є очевидними, а саме формально головним маркером кінця речення сполучення двох знаків – крапки та великої літери наступного слова, з яких крапка сприймається як ключовий. Періодичні автономні та неавтономні одиниці у процесі інтерпретації художнього прозового тексту сприймаються як ізольовані завдяки демаркації пунктуаційними знаками [7, 106–107]. Отже, значимі рематичні центри маркуються у парцелятах в основному за допомогою крапки, що функціонує у якості конфігураційного когнітивного маркера, призначеного для вповільнення сприйняття інформації.

Приєм парцеляції застосовується авторами, очевидно, для смислотвірного ефекту, який у художньому тексті

має такі концептуальні складники: «прискорення чи уповільнення сюжетного часу; тривалість, результативність, раптовість, несподіваність або різкість, багаторазовість виконаної дії; вираження конкретної пояснювальної семантики щодо простору, часу та якості перебігу дії чи реалізації стану істот та неістот; звуження або розширення просторових уявлень; створення асоціативного простору» [8, 18]. Отже, перераховані складники відображають, перш за все, аналіз сукупності сенсорних сигналів, який формує суб'єктивну оцінку мовця.

Емоції є інтегрованим складником розумової діяльності людини, а парцеляція, як засіб вираження емоцій, може вважатися когнітивним сигналом порушення мовних стереотипів, який використовується з метою зміни звичної інтерпретації у відповідності до закону «економії творчих сил» [8, 5; 9, 11].

На нашу думку, згідно з «принципом оцінності» [10, 224], який бере участь у формуванні мовлення оповідача у сучасному французькому художньому тексті, нами віднайдена функціональна закономірність у вживанні парцелятивів: у мовленні оповідача первинним є відображення особливостей суб'єктивного сприйняття оповідачем подій у світі персонажів, тоді як для парцелятивів у мовленні персонажів притаманне висловлення емоцій.

Сучасний французький письменник Л. Годе у романі «Le soleil des Scorta» використовує парцеляти з метою вираження комплексу емоцій (смутку, розчарування з приводу своєї долі) і досягнення ефекту вповільнення хронотопу: «Le sort s'est joué de moi. Avec délices» [11].

Вияв суму підкріплюється антонімом *délices* (насолода, радість) – що виражає емоцією, яку начебто відчуває персоналізований супротивник персонажа – його доля.

У романі Л. Годе «Le soleil des Scorta» парцеляція у мовленні персонажа є частотним прийомом, який має експресивну, емоційну і характерологічну (передачу внутрішнього мовлення персонажів) функції.

Для парцеляції, яку використовує Л. Годе, властиве виокремлення як одного, так і кількох парцельованих сегментів. Основним типом парцелятивів виступають присудкові сегменти, які знаходяться у смисловій та синтаксичній залежності від основного повного речення: «Il attaquit les paysans dans les champs. Volait les bêtes. Assassinaient les bourgeois qui s'égarèrent sur les routes» [11].

У наведеному прикладі Л. Годе порушує нормативну для речення французької мови пропозиційну схему підмет + присудок, розриваючи тема-рема-тичний зв'язок. Дія, яка виражається парцельованими присудками, сприймається оповідачем як повторювана, ітеративно-тривала, розширена у часі і просторі. Це сприйняття підтримується і часовою формою *Imparfait*.

Основною функцією парцеляції у романі А. Раймі «Syngué sabour. Pierre de patience» є позначення інтенсивності і тривалості дії, що відзначається такою стилістичною фігурою, як градація, а також уповільненням сюжетного часу: «Elle retire sa main, serre les doigts, et, la bouche contre l'oreiller, pousse encore un cri. Un seul. Long. Déchirant. Et reste immobile. Longtemps. Très longtemps» [12].

У наведеному прикладі серії парцелятивів ефект гальмування динаміки ситуації посилюється як семантикою дієслова *rester* та прикметником *immobile*, що беруть участь у вербалізації концепту СТАН, так і трикратним повтором

темпоративу *long*, що передається прикметником *long* та прислівником *longtemps*.

Незважаючи на те, що акцентоване фокусом парцеляції дієслово має властивість маркувати час та окреслювати динаміку подій, основною функцією присудкових парцелятивів є саме послаблення швидкості плину хронотопа, що помічається у семантиці дієслів. Необхідно відзначити, що у романі А. Раймі «Syngué sabour. Pierre de patience», так само як і у романі Л. Годе «Le soleil des Scorta», найчастіше присудкові парцеляти вживаються серійно, тобто у кількості більш, ніж один: «Elle s'approche de l'homme d'un pas craintif. S'arrête. Contemple le mouvement de sa poitrine [12]. Elle fuit hors de la pièce. Fouille la maison. Revient. Cheveux défaits. Poussiéreux» [12].

На противагу двом зазначеним вище творам, у романах Ж. Феррарі «Sermon sur la chute de Rome», Ж.-К. Рюфена «Rouge Brésil», А. Женні «L'art français de la guerre» автори уникають парцеляції у мовленні оповідача, однак, й у мовленні персонажів наявні парцеляти не є частотними, і вони функціонують як засоби вираження негативних емоцій, а не перцептивної оцінки: «Ce n'est pas ce que j'ai entendu. Pas du tout» [13] – роздратування.

«Amour, amour, gémissait-il entre ses pleurs, ne meurs pas! Ne meurs jamais!» [14] – вираження негативної емоції розчарування високого ступеня посилене відповідною пунктуацією – знаком оклику.

«Vous n'avez pas dit les noms. Pas dit, perdu» [15] – розчарування.

Висновки. Часте вживання сучасними французькими авторами синтаксичного прийому парцеляції у художньому прозовому тексті свідчить про успішну реалізацію авторської задачі з максимального уподібнення ілюзорного художнього світу літературного твору до реальності. Таким чином, ми констатуємо нарощення тенденції до зближення норм усного і писемного мовлення у сучасному французькому художньому прозовому тексті.

Дослідивши тексти п'ятьох письменників ХХІ сторіччя, романи яких були нагороджені найпрестижнішою французькою премією за кращий роман французькою мовою, а саме: Л. Годе «Le soleil des Scorta», А. Женні «L'Art Français de la guerre», А. Раймі «Syngué sabour. Pierre de patience», Ж.-К. Рюфен «Rouge Brésil», Ж. Феррарі «Le Sermon sur la chute de Rome», ми дійшли висновку, що існує функціональна закономірність у вживанні парцелятивів. Для мовлення оповідача головним є відображення особливостей суб'єктивного сприйняття оповідачем подій у світі персонажів. У мовленні персонажів парцеляти вживаються для висловлення емоцій.

Подальше вивчення кількісних показників вживання парцеляції, поглиблене дослідження функціональних особливостей, деталізація різних семантичних та синтаксичних типів парцелятивів і їхніх експресивних властивостей може надати об'єктивні результати щодо когнітивних характеристик синтаксичних конструкцій французької мови.

Література:

1. Blanckeman B. Les Fictions singulières, étude sur le roman français contemporain / B. Blanckeman. – P.: Prétexite Éditeur, 2002. – 168 p.
2. Bally Ch. Traité de stylistique française (2e édition) / Ch. Bally. – Winter (Heidelberg), 1921. – 1vol. – 331p.

3. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Ш. Балли. – М.: Издательство иностранной литературы, 1955. – 416 с.
4. Турбина О.А. Природа эмотивного синтаксиса и его категорий / О.А. Турбина. – Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия: Лингвистика. – № 2. – Т. 10. – 2013. – С. 4–9.
5. Богоявленская Ю.В. Парцелляция в русском и французском языках: структурные и семантико-синтаксические особенности: дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Ю.В. Богоявленская. – Екатеринбург, 2003. – 220 с.
6. Станіслав О.В. Проблема парцеляції у сучасній лінгвістичній науці // Філологічні науки (мовознавство): У 2 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. – С. 377–381.
7. Grobet A. Le rôle des ponctuants dans le marquage des unités périodiques, à la lumière d'un exemple tiré de Fin de partie de Samuel Beckett / A. Grobet // Defays J.-M., Rosier L. et Tilkin F. A qui appartient la ponctuation? Bruxelles: Duculot. – 1998. – 99–116.
8. Шевченко Т.В. Парцеляція в українському поетичному мовленні другої половини ХХ століття: Автореф. Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Дніпропетровськ – 2007. – 21 с.
9. Шкловский В.Б. О теории прозы / В.Б. Шкловский. – М.: Федерация, 1929. – 266 с.
10. Кагановська О.М. Текстові концепти французької художньої прози: когнітивна та комунікативна динаміка (на матеріалі французької романістики середини ХХ сторіччя): дис. ... доктора філол. наук: спец. 10.02.05 «Романські мови» / О.М. Кагановська. – К., 2003. – 502 с.
11. Gaudé L. Le soleil des Scorta / L. Gaudé. – Actes sud, 2004. – 250 p.
12. Rahimi A. Syngué sabour. Pierre de patience / A. Rahimi. – P. O. L., 2008. – 154 p.
13. Ferrari J. Le Sermon sur la chute de Rome / J. Ferrari. – Arles, Actes Sud, 2012. – 201 p.
14. Rufin J.-C. Rouge Brésil / J.-C. Rufin. – P.: Gallimard, 2001. – 560 p.
15. Jenni A. L'Art Français de la guerre / A. Jenni. – P.: Gallimard, 2011. – 620 p.

Филоненко Н. Г. Функциональный аспект парцелляции в современном французском художественном прозаическом тексте

Аннотация. В статье определяются функциональные закономерности парцелляции, изучаются когнитивный и эмотивный аспекты употребления парцеллятов в современном французском художественном прозаическом тексте на материале пяти романов разных писателей.

Ключевые слова: эмотивный синтаксис, парцелляция, художественный текст, устная и письменная речь.

Filonenko N. Functional aspect of parceling in modern French literary prose text

Summary. The article outlines functional patterns of parceling, studies cognitive and emotive aspects of parceling in modern French literary prose text based on five different writers novels.

Key words: emotive syntax, parceling, literary text, oral and written expression.